

Христина Береговська

Г 682 Святослав Гординський. Творчість за півстоліття. Львів : Апріорі, 2019. — 208 с. : іл.

ISBN 978-617-629-399-6

У монографії висвітлюється життєвий і творчий шлях Святослава Гординського в другій половині ХХ ст. Простежено важливу роль С. Гординського, як художника, поета, перекладача у громадському та мистецькому житті української діаспори у США. Проаналізовано його мистецтвознавчу та образотворчу спадщину, зокрема монументальне сакральне мистецтво у 49 храмах у світі.

© Береговська Христина, 2019

© Стасенко Володимир, 2019

© Маканіна Олена, 2019

ISBN 978-617-629-399-6

ДО МОНОГРАФІЇ ПРО СВЯТОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО

Дружба між моїм батьком Романом Лубківським і Святославом Гординським – це особлива і дуже дорога мені тема. Я добре пригадую, як до Києва і Львова приїжджав Гординський на татове запрошення. Пригадую зачарованого Гординського у Святій Софії. Пам'ятаю їхні розмови у незмінному супроводі посередника - жовтих записників, на яких нотувалися всі репліки до маестро.

Сьогодні ця дружба мені видається понадчасовою. Так, це був дуже близький, дуже дотепний і довірливий контакт двох видатних людей. І водночас це було щось більше - якась особлива форма єднання між хранителями спільних смислів і цінностей. В одному просторі вони об'єднували наші роздерті культурні світи.

Пригадую, як тато чекав на приїзд Гординського до Праги. І як поклав слухавку, коли дізнався, що Гординський помер. Роман Лубківський зробив дуже багато, щоб Святослав Гординський і вся його велика доба повернулася додому.

Дякую Христині Береговській, що цією публікацією вона продовжує це символічне повернення. Зрештою, це навіть не повернення. Це – вже наша велика культурна присутність. Відтепер вона потребує нового погляду, вивчення і майбутнього перевтілення.

Данило ЛУБКІВСЬКИЙ

Київ, 10. X. 2017 року

ЗМІСТ

О. ФЕДУРУК. <i>Святослав Гординський — з нами!</i>	9
Р. ШМАГАЛО. <i>Транскультурний путівник мистецтва за півстоліття</i>	16
ПЕРЕДМОВА	20
РОЗДІЛ 1.	
ВИТОКИ ТА ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ СВЯТОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО	27
– <i>Роль художнього середовища Львова у розвитку мистецько-практичних та естетичних поглядів Святослава Гординського</i>	30
– <i>Західноєвропейський вектор творчих пошуків митця: питання впливу на концептуальні та стилістичні орієнтації</i>	50
– <i>Культурософська платформа мистецьких і наукових зацікавлень С. Гординського львівського та європейського (паризько-берлінського) періодів</i>	76
РОЗДІЛ 2.	
ЕМІГРАЦІЙНИЙ (АМЕРИКАНСЬКИЙ) ПЕРІОД ТВОРЧОСТІ СВЯТОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО (1947-1993 РР.)	87
– <i>Американське культурно-мистецьке середовище та його вплив на творчість С. Гординського другої половини ХХ ст.</i>	88

– <i>Жанрова та ідейно-тематична специфіка образотворчого мистецтва С. Гординського</i>	98
– <i>Вплив національних ідей на розвиток формальних і жанрово-стилістичних особливостей монументального мистецтва Святослава Гординського</i>	114
– <i>Еволюція поглядів С. Гординського на актуальні проблеми мистецької практики й теорії другої половини ХХ ст.</i>	154
ПІСЛЯМОВА	174
<i>Перелік літератури</i>	180
<i>Перелік електронних джерел</i>	191
<i>Перелік ілюстрацій</i>	192
<i>Перелік творів С. Гординського у зарубіжних приватних колекціях</i>	195
<i>Перелік храмів, в яких працював С. Гординський як художник-монументаліст</i>	197
<i>Перелік наукових публікацій С. Гординського впродовж 1929-1993 рр.</i>	198
<i>Іменний покажчик</i>	206

РОЛЬ ХУДОЖНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЛЬВОВА В РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКО-ПРАКТИЧНИХ І ЕСТЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ СВЯТОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО

У 20-х рр. XX ст. для розвитку мистецького середовища Львова характерними були дві тенденції: відродження та використання національної спадщини, вивчення й апробація мистецької авангардної культури. До Львова прибували молоді митці з різних куточків України, які шукали коротших шляхів до відтворення національних традицій, близькими до яких найчастіше називали твори М. Бойчука та О. Новаківського. Західноєвропейські новації знаходили своє відображення у творчості молодих художників, зокрема, учнів школи О. Новаківського.

Молодь замислювалася над власною роллю у мистецьких процесах, намагаючись знайти найдієвіший механізм реалізації всіх «наук» Новаківського у відповідях на актуальні виклики часу. У певному сенсі, вони стояли на творчому роздоріжжі: між великими майстрами О. Новаківським та І. Трушем і особистостями модерного спрямування, такими як П. Холодний, П. Ковжун, М. Осінчук та ін. Пізніше Святослав Гординський писав: «Задивлені у великий та оригінальний талант маестро Новаківського, в його експресивне розуміння малярства, ми тоді ще не мали ясного власного погляду, наприклад, на неовізантійське малярство Петра Холодного чи конструктивну графіку Павла Ковжуна. Розуміння цієї мистецької різноманітності прийшло щойно згодом, коли ми почали знаходити власні стежки, власні смаки та мистецькі симпатії»¹⁷.

Молодий С. Гординський намагався опанувати виражальну силу образотворчого (українського та західноєвропейського) мистецтва. Він уважно вивчав іноземні художні журнали, цікавився світовими мистецькими процесами, а також брав активну участь у виставковому житті Львова, зазнавши впливу польських митців: Я. Мальчевського, Л. Вичулковського, Ю. Фалата, Ю. Мегоффера, В. Яроцького, К. Сіхульського та ін. «Незважаючи на тодішні неприязні політичні відносини між

¹⁷ Гординський С. Львів, Париж, еміграція. Спогади про Степана Луцика / Святослав Гординський // Степан Луцик – митець. – Нью-Йорк; Торонто; Вашингтон: УВУ, 1973. – С. 27.

двома народами, ми якоюсь мірою користали й від польських митців», – згадував пізніше С. Гординський¹⁸.

Роки навчання С. Гординського в школі О. Новаківського – 1924–1927 – припали на добу її розквіту. Основною метою тут було виховання митців, спроможних творити самобутнє національне обличчя українського мистецтва й водночас підняти його до рівня світового художнього процесу¹⁹.

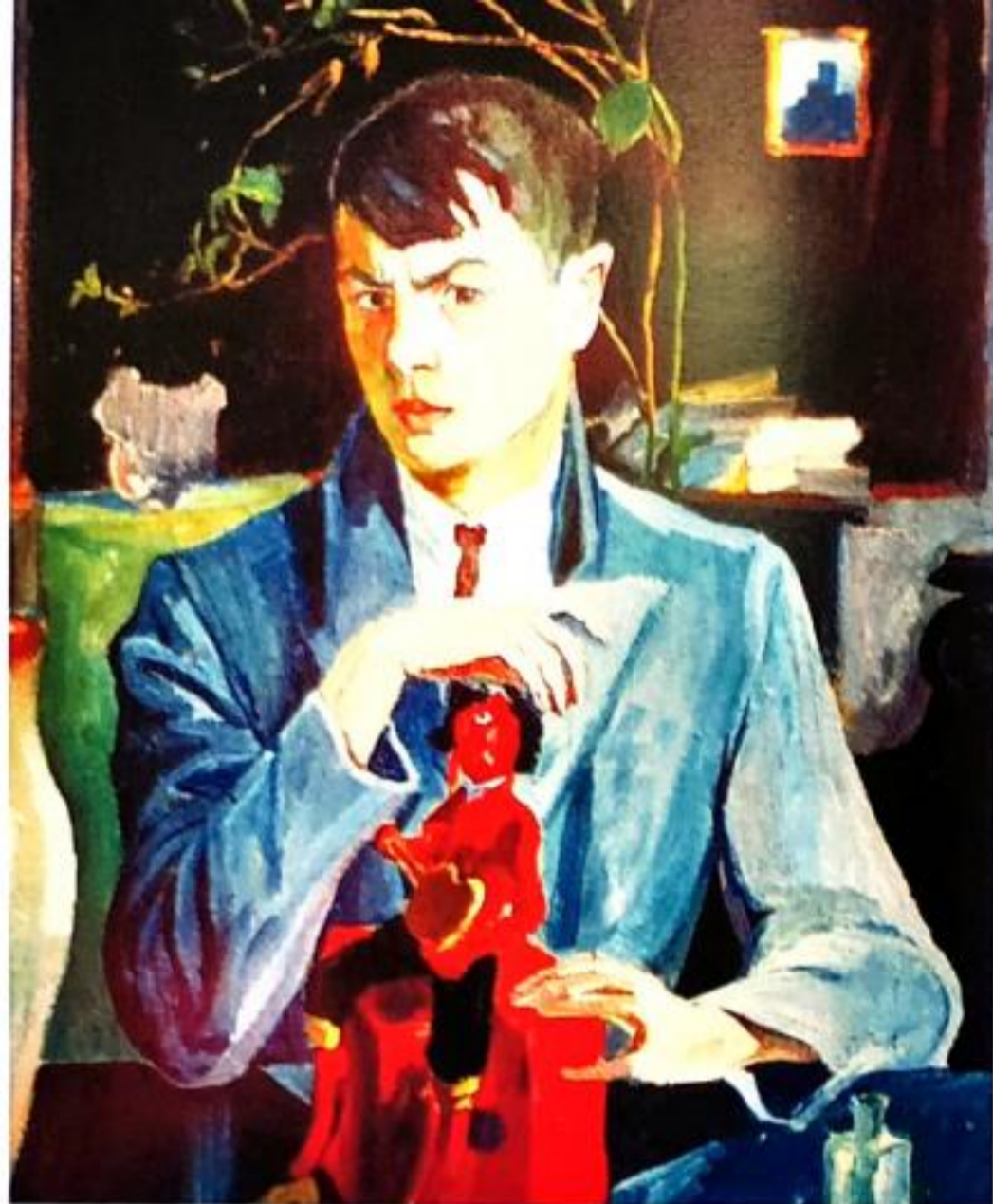
Олекса Новаківський давав учням мистецьку освіту в межах власної системи творчості, певною мірою свідомо затискаючи їх у своєрідному стилістичному трикутнику: модернізм, імпресіонізм, експресіонізм. Але далеко не всі учні О. Новаківського продовжували його стилістичні пошуки, і саме вчитель під час художнього виховання виводив їх на індивідуальний шлях творчого пошуку.

Варто зазначити, що до школи О. Новаківського Святослав Гординський прийшов, маючи початкову художню освіту в гімназії. Про те, що молодий митець володів азами художньої форми, анатомії та кольору, свідчать його ранні твори 1922 р., наприклад, «Жінка з левом» (іл. 1) та «Портрет брата Володимира»

¹⁸ Там само. – С. 31.

¹⁹ Волошин Л. Мистецька школа О. Новаківського у Львові; До 75-річчя заснування: Наукові статті, каталог виставки /відп. за вид. А. Новаківський; Національний музей у Львові. Художньо-меморіальний музей О. Новаківського. Благодійний фонд «Олекса Новаківський та його Мистецька школа» / Л. Волошин. – Львів, 2000. – С. 70.

- ◀ 1. Жінка з левом
- ◀ 2. На Дністрі кін 1920-ті
- ◀ 3. Порт у Шербурзі, Франція, 1928 р.
- ◀ 4. Пейзаж Сновидова
- ▲ 5. Пейзаж Дністра

У малярстві С. Гординського періоду студій у О. Новаківського чітко прочитується імпресіоністична виразність форми, трактування світлотіні та кольороподіл, як і в наставника (іл. 2-3). Студент успішно засвоїв науку рисунку, проте вже по-новому розташовував його за формою. На відміну від учителя, гостріше підходив до вирішення формальних проблем рисунку, переходячи в площину ультратенденційного мистецтва. Однак він таки не цілком звільнився від тяжіння до імпресіоністичних сентиментальних пейзажів (іл. 4-5), але трактував це як «засіб закріплення» академічно-реалістичної манери. Аналогічні ознаки можна було спостерігати у творчості одногрупників С. Гординського, наприклад, у Г. Смольського та М. Мороза.

Під час навчання в школі О. Новаківського Святослав Гординський створив низку автопортретів, зокрема, олійні роботи «Автопортрет із скульптурою» (1924 р.) (іл. 6) і «Автопортрет в краватці» (1926 р.) (іл. 7), а також два автопортрети-рисунки (1925 р.) (іл. 8, 9). Вагому частину творчої спадщини митця становлять власне рисунки. Найяскравіші з них цього періоду: «Шарж на школу О. Новаківського» (1925 р.), «Митрополит Шептицький» (1927 р.), «О. Новаківський» (1927 р.) тощо.

◀ 6. Автопортрет із скульптурою. 1924 р.
 ◀ 6. (1) Фрагмент
 ▶ 7. Автопортрет в краватці. 1926 р.
 ▶ 7. (1) Фрагмент
 ▲ 8. Автопортрет. 1920-ті роки.
 ▲ 9. Автопортрет. 1925 р.

Мистецька школа О. Новаківського відіграла важливу роль у культурному житті Західної України. Спочатку у Львові, а згодом у різних містах Східної Галичини відбувалися щорічні виставки учнів мистецької школи, які не залишали байдужими громадськість і пресу. Чимало схвальних рецензій на виставки школи з'явилося на шпальтах львівської періодики²⁰.

Проте в часи існування закладу його не раз критикували. Було багато зауважень щодо рівня викладання. Мовляв, «Новаківський повинен відкрити в школі один клас, а розвиток мистецьких здібностей учнів повинен піти дорогами їх спеціалізації. Учень, який має нахил до графіки, ніколи не буде добре малювати, а учень, який має сильніше відчуття декорації, не буде ні пейзажистом, ні портретистом»²¹.

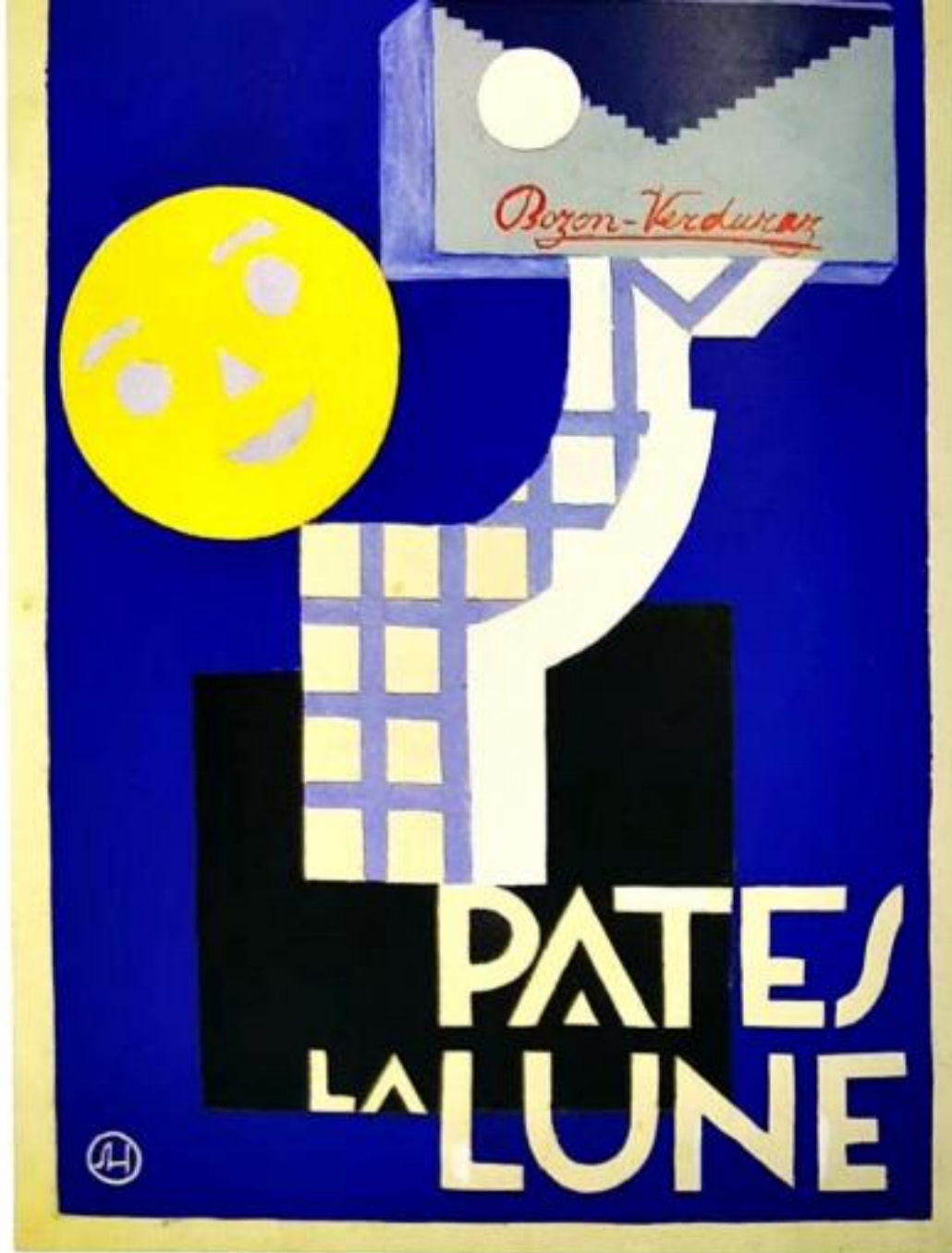
І П. Холодний, і П. Ковжун критикували школу за те, що в ній було забагато теоретичного вивчення історії мистецтва, а менше – практичного навчання; однак це – факт, що та школа була «єдиним у Львові осередком, де обдарована молодь могла

²⁰ Волошин Л. Школа Олексі Новаківського / Л. Волошин // Образотворче мистецтво. – 2000. – № 3–4. – С. 31.

²¹ К. К-ий. Виставка праць учнів мистецької школи О. Новаківського // Нові шляхи. – 1929. – Листоп.-груд. – С. 372.

▲ 10. Проект плаката «Pates la Lune», 1929 р.
▲ 11. Проект плаката «Trouville», 1928 р.

чогось поважного навчитися»²². Павло Ковжун у цій школі цінував лише виховання мистецького темпераменту. Він пізніше писав: «Темперамент – це основа стилю кожного митця. Це основа вислову у мистецтві. Сума мистецьких темпераментів оживляє стиль кожної епохи, розширює і заокруглює його аж до вичерпання, коли й наступає зміна»²³.

На захист «своєї першої школи» С. Гординський виступив у спогаді «Про О. Новаківського 1970 р.»: «З кінцем 1927 р., коли я виїхав до Берліну, але переконавшись, що в тамошній академії не навчуся нічого більше від того, що навчився у Львові, переїхав до Парижу. З Парижу я писав листи до колег у Львові про те, що наша школа дає достатню наукову базу, але нам бракує живої мистецької атмосфери, яку дає зустріч з новим мистецтвом»²⁴.

Школа Новаківського відіграла важливу роль у формуванні творчого пошуку Гординського, окресливши в його свідомості

²² Ковжун П. Шоста виставка АНУМ. Малярство, різьба, графіка, рисунок: каталог / П. Ковжун. – Львів: АНУМ, 1934-1935. – С. 10.

²³ Гординський С. Микола Глуценко / С. Гординський, П. Ковжун // Мистецтво АНУМ. – 1934. – (№ 3). – С. 16.

²⁴ Гординський С. Олекса Новаківський / С. Гординський. – Львів: Товариство прихильників українського мистецтва, 1934. – С. 30.

відповідні мистецькі орієнтири. Це був час здобуття фахової освіти та активного занурення в бурхливе мистецько-інтелектуальне середовище.

Львівський період у розвитку творчої особистості С. Гординського тісно пов'язаний з іменем митрополита Шептицького. Андрей Шептицький був активним популяризатором українського мистецтва у світі, меценатом стипендій, які давали змогу студентам працювати в європейських столицях – найвідоміших осередках мистецтва.

Митрополит Шептицький захоплювався ерудицією, професійним хистом, національним світоглядом молодого Святослава Гординського. Не випадково в розмові з О. Новаківським він наголосив: «Цьому хлопцеві дам подвійну стипендію до Парижу, бо відчуваю в ньому колосальну силу і потенційність. Ми маємо багато талановитих людей, але не всі з таким пієтетом відносяться до своєї країни, не в кожного серце горить «мистецьким патріотизмом»²⁵.

Як ми вже згадували, під час перебування в Європі С. Гординський листувався з А. Шептицьким, розповідав про події, які відбувалися навколо нього. Як пізніше напише С. Гординський, митрополит А. Шептицький був йому найближчим за духом і мистецьким смаком, добре знав історію мистецтва й вільно почувався на різних сучасних європейських мистецьких платформах. Митрополит також відчував і розумів новітні мистецькі тенденції та не боявся їх впровадження в українське середовище, об'єктивно оцінював ситуацію в мистецтві «підсоветської» України. Виходячи з багатого досвіду, він шукав можливості створити умови студіювання для своїх «підопічних». Відкрито спілкувався з кожним, хотів знати персонально про кожного художника зі свого «поля праці» і «власноруч» відкрити його таланти²⁶.

²⁵ Гординська-Кая Л. Святослав Гординський: українець ренесансу / Лада Гординська-Кая // Рукопис. – 2005. – Арк. 1.

²⁶ Гординська-Кая Л. Спогади про тата, кілька коментарів з життя Святослава Гординського / Лада Гординська-Кая // Рукопис. – 2005. – Арк. 1.

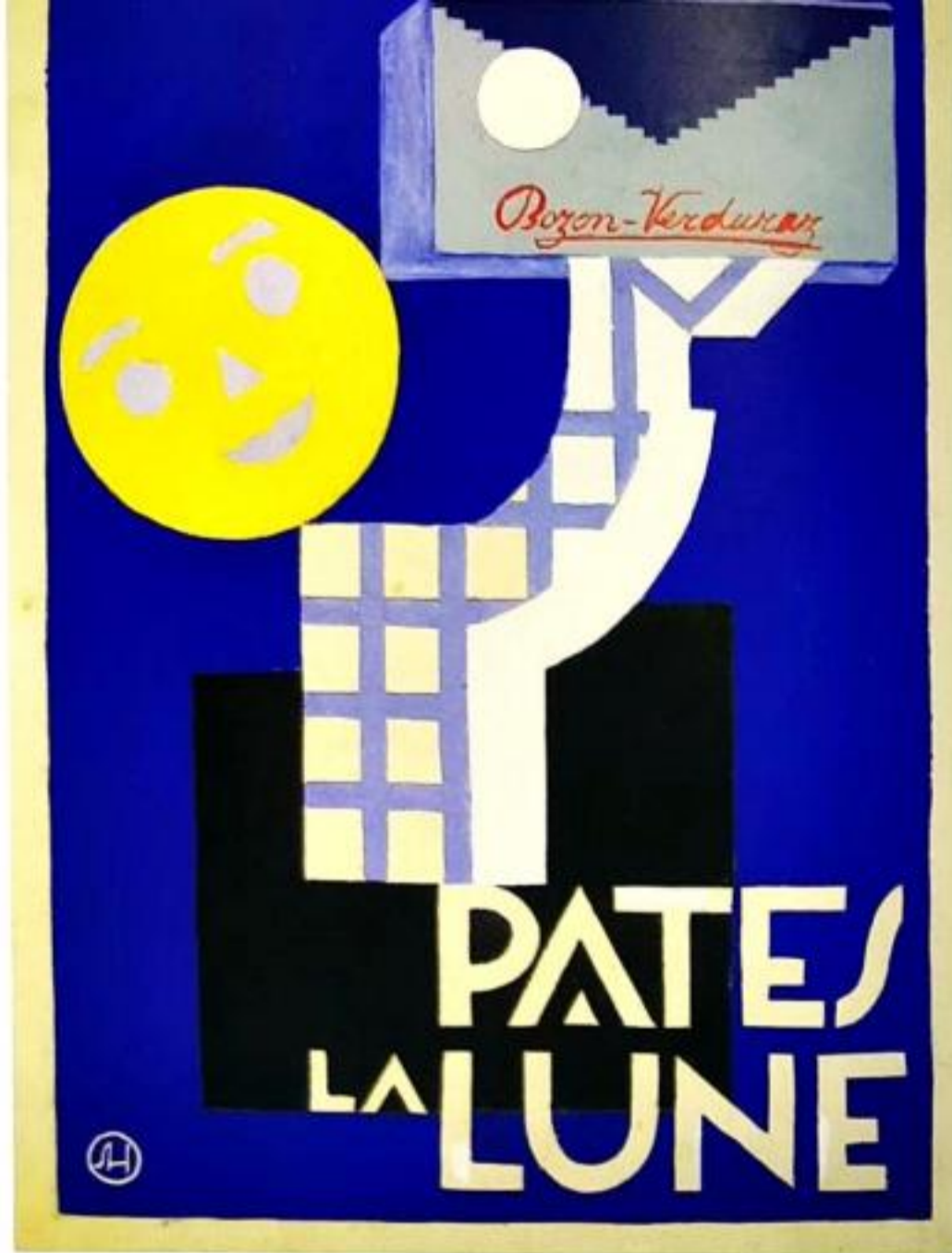
▲ 12. Автомобіліст 1929 р.
▲ 13. Дипломат 1929 р.
▲ 14. Легінь з файкою. 1929 р.
▲ 15. Гуцулка з жовтим глечиком. 1929 р.

▲ 16. Портрет Ореста Дутки. 1930-ті роки.

▲ 10. Проект плаката «Pates la Lune», 1929 р.
▲ 11. Проект плаката «Trouville», 1928 р.

чогось поважного навчитися»²². Павло Ковжун у цій школі цінував лише виховання мистецького темпераменту. Він пізніше писав: «Темперамент – це основа стилю кожного митця. Це основа вислову у мистецтві. Сума мистецьких темпераментів оживляє стиль кожної епохи, розширює і заокруглює його аж до вичерпання, коли й наступає зміна»²³.

На захист «своєї першої школи» С. Гординський виступив у спогаді «Про О. Новаківського 1970 р.»: «З кінцем 1927 р., коли я виїхав до Берліну, але переконавшись, що в тамошній академії не навчуся нічого більше від того, що навчився у Львові, переїхав до Парижу. З Парижу я писав листи до колег у Львові про те, що наша школа дає достатню наукову базу, але нам бракує живої мистецької атмосфери, яку дає зустріч з новим мистецтвом»²⁴.

Школа Новаківського відіграла важливу роль у формуванні творчого пошуку Гординського, окресливши в його свідомості

²² Ковжун П. Шоста виставка АНУМ. Малярство, різьба, графіка, рисунок: каталог / П. Ковжун. – Львів: АНУМ, 1934-1935. – С. 10.

²³ Гординський С. Микола Глуценко / С. Гординський, П. Ковжун // Мистецтво АНУМ. – 1934. – (№ 3). – С. 16.

²⁴ Гординський С. Олекса Новаківський / С. Гординський. – Львів: Товариство прихильників українського мистецтва, 1934. – С. 30.

відповідні мистецькі орієнтири. Це був час здобуття фахової освіти та активного занурення в бурхливе мистецько-інтелектуальне середовище.

Львівський період у розвитку творчої особистості С. Гординського тісно пов'язаний з іменем митрополита Шептицького. Андрей Шептицький був активним популяризатором українського мистецтва у світі, меценатом стипендій, які давали змогу студентам працювати в європейських столицях – найвідоміших осередках мистецтва.

Митрополит Шептицький захоплювався ерудицією, професійним хистом, національним світоглядом молодого Святослава Гординського. Не випадково в розмові з О. Новаківським він наголосив: «Цьому хлопцеві дам подвійну стипендію до Парижу, бо відчуваю в ньому колосальну силу і потенційність. Ми маємо багато талановитих людей, але не всі з таким пієтетом відносяться до своєї країни, не в кожного серце горить «мистецьким патріотизмом»²⁵.

Як ми вже згадували, під час перебування в Європі С. Гординський листувався з А. Шептицьким, розповідав про події, які відбувалися навколо нього. Як пізніше напише С. Гординський, митрополит А. Шептицький був йому найближчим за духом і мистецьким смаком, добре знав історію мистецтва й вільно почувався на різних сучасних європейських мистецьких платформах. Митрополит також відчував і розумів новітні мистецькі тенденції та не боявся їх впровадження в українське середовище, об'єктивно оцінював ситуацію в мистецтві «підсоветської» України. Виходячи з багатого досвіду, він шукав можливості створити умови студіювання для своїх «підопічних». Відкрито спілкувався з кожним, хотів знати персонально про кожного художника зі свого «поля праці» і «власноруч» відкрити його таланти²⁶.

²⁵ Гординська-Кая Л. Святослав Гординський: українець ренесансу / Лада Гординська-Кая // Рукопис. – 2005. – Арк. 1.

²⁶ Гординська-Кая Л. Спогади про тата, кілька коментарів з життя Святослава Гординського / Лада Гординська-Кая // Рукопис. – 2005. – Арк. 1.

▲ 12. Автомобіліст 1929 р.
▲ 13. Дипломат 1929 р.
▲ 14. Легінь з файкою. 1929 р.
▲ 15. Гуцулка з жовтим глечиком. 1929 р.

▲ 16. Портрет Ореста Дутки. 1930-ті роки.